

ЖЫЩЁ, ЗНІТАВАНЕ З ПАЭЗІЙ

20 лістапада споўнілася б 55 гадоу беларускай паэтэсе Яўгеніі Янішчыц

Жэні Янішчыц. Гэтае імя ўвайшло сёня ў школыны падручнікі, у беларускія і замежныя паэтычныя антологіі. Нязмушана простае і чаройна паэтычнае слова яе захапляла і захапляе як супраудныя знайсці, так і аматараў прыгожага пісьменства.

Мы з Жэні разам вучыліся на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, атымлівалі і трацілі небагатыя стыпендыі, сустракаліся, спрачаліся, проста бавіл час ад амбэркваннем «жыщчэвых навін», пазней мелі агульную спрычыненасць да пісьменнікоў спраў і пры гэтых не гублялі даунейшых студэнцікіх позяў. Уражанняй набралася столкі, і ўсе яны такія жывія і хвалючыя, што я дагэтуль не могу адназначна адказыць: хто ж яна — Жэні Янішчыц?

Чулівае дзіця Палесся, якое асабістая востра адукала сваю знатаванасць з беларускай зямллёй? Апантанавае і захопленне жыщчынай дзеўчанік, якое ўсюды і ва ўсім баць — а то шукала? — паззі? За-чараваная родным краем летуеніца, якая і ў людзях намагалася за-уважаць (і зауважаць) толькі лепшае, чалавече і чалавечнае? Непрыстасаваны да суроўых прайграў, да няпрауды, маны і падману чалавек, якому часам хацелася ад усіго не-супрауднага і прывіднага схаваць ў гэткіх жыщчынай, але забойны свет паззі? Акрылены светлымі прадчу-ваниямі рамантык, для якога стасу-кі з разнасцю і нават з людзімі давалі не адно толькі прыемнасць, але і цікава суперажывання за не-памынсанасць іншых? Пазтак з Божай іскрай, якая за знежніш, здарала-ся, бравадай і веслюсцю, намага-лася прыхаваць сваю ўразливую да болю натуру, засцерагчыся ад па-раненасці, аберагчы ту юшаднуюную струну і унутраны настрой, што давалі ёй права пісаць так, як пісала толькі яна, — прамаўляць і выда-хадзіць вершамі?

Пытанні, пытанні...

А адказы? Але ці патрэben гэткі рагтнегадобні досвед, які можа раскладаць на драбніцы і тым самым — не дай Бог! — знішчыць цэльнасць натуры і харахтера гэтага рана ад-слявайшага палескага жаўрука з ягонай нізмоўчай і светлай, вясной абнадзеянай песній? Важна ін-шае — яе песьнепеў буй і застаўся гаючым глытком дабрыні, шчырасці і даверлівасці, якая не могуць — не павінны! — згінуць, зникнучь, рас-тварыцца ў нашым вірлівым жыцці. Як важна і тое, што згадкі пра Жэні Янішчыц і сёняні выкладаюць на майдане душы чёплы і супакаяльны на-строй, змушаючы прыпыніцца ў ша-лённым часабегу і як бы засірунчы за небакрай будзённасці і мітуслі-васці, каб спаўна ацаніць вартасць і каштоўнасць праста жыцця.

Вядома, кожны па-свойму загда-вае Жэні Янішчыц. І гэта апрауда-хадзіць, хоць мо часам і суперочна з тра-дышыцай разлічанымі на непагреш-насці успамінамі — як быццам успаміні вімагаюць замест жывога чалавека гаварыць пра ягоны за-бранзавелі, а таму нежыццёвага бліскучы вобраз. Для Жэні гэткая

размайтасць меркаванняў акурат і будзе годна стасаваць з яе рас-крыленай душой, з яе шырокага рас-плюшчанымі — ажно да неznікальнага дзіўлення влікімі вачымі, што неабыякава і зацікаўлена пазіралі на свет і праменіліся прыязнай усмеш-кай, нават тады, калі рысы твару вы-давалі сум і маркоту. Што прауда, маркоўці ёй, асабіла ў апошнія гады балочкі нідоўшага жыцця, да-водзілася мо часцей, чым гэта было ўласціва і патрэбна яе ажыўле-най і траплятай натуры.

Ды, калі казаць шчырых, для мя-на асабістая гэткай задумен-насці і нечаканыя як бы смутк на твары — а то прости за-сяроджанасць? — уяўляюцца адметная асабілавасць і загадкавасць яе студэнцкай пары і таму не зусім зра-зумелай. Бо маладое не-сплатольнае жыщчё тадышніх універсітэцкіх філолагаў (а гэты быў камен шасцідзесятых) вyzнacалася не толькі ўягнаннем у науку. Хоць для абласцюнай большасці нідайшніх вясковых дзеўчын, і невялічкай купкі хлопцаў са 130 студэнтаў нашага беларускага курса вучоба і супрауды стала апантанай захопленасцю, а абавяз-ковая праграмнае чытаннене цалай гары літаратуразнаўчных прац і мастацкіх твораў, што бы-лы адзін не горш за іншы, трымы-вым дзялчаннем да неабдыннага свету прыгожага пісьменства і ўзышанасці душы, ды студэнцкі дні, месяцы, гады былі праскінуты і звычайнай студэнцкай бесклапот-най веслясцю. А калі дадаць, што гэта былі дабрадзеяльні гады так доўга чаканай хрушчоўскай адлігі, якія неадолына эздылі з думак і сэрцаў заскаруліасці і ніпурніасці, песьціла надзею на нешта нерзаль-на влікавік і прыгоже, гады зачыт-ных спрочак пра ролю і прызванне «фізіка» і «ліркы», час паўсянднага, як да вялікіх студэнтэнай, па-навання паэтычнага слова, то можна зразумець, што студэнцікі побыт ніяк не мог быць чымосьці звязкы, будзённым, а тым больш апрыкорм.

Ды і самі лекцыі, семінары, кля-кі да разнавіленасці думкі, да свежасці узырманні свету і сібе ў гэтym свеце. Бе лепшыя з выклад-чыкай нароўні размаяўлялі са студэн-тамі, разам дыскутавалі, шкулі туго адзіна адпаведную праудзе ісціну, што надае жыццю цэльнасць і мі-тэнакіраванасць. Алег Лойка, Але́сь Адамовіч, Барыс Мікевіч, Ніл Гіле-віч, Дзмітрый Бугаёў сярод тых вы-кладчыкаў быў ці не найпершымі дарадцамі ў часам забытых лі-таратурных — і не толькі — спра-вах, нязыкімі, асабілівізізмі, пазіцый і сэнсіннях дні, тлумачамі і спаз-навальнікамі новых абставінай раптоўна пасвяжэлага грамадскага жыцця.

Ці не такой студэнцкай вольнас-ці і шчырым сплэзвам на нязмен-насць жыщчэвых абставінай быў на-веяны і радкі прысычэння, якія Жэні пакінула міне на адным з паэтыч-ных зборнікаў: «Майму Толі, каб

заўжды быў вольны і рабіў тое, што яму падабаецца. Жадаю щасці! 8.II.68 г. Мінск. Янішчыц». Добрае пажаданне, нават сёння актуальнае.

А паззі была не толькі захапленнем асобы, з маленства адро-ных і праз тое ахвотна прынятых на філфаку і дзяўчыні — сей-той нават уступнае сачыненне пе-ратварыў у рымаваныя строфы. Паззія супрауды і без пераболь-

хаваты, але выразны і, здаецца, ад адучування гэткай незвычайнай да-ди ўяўгі, павагі і захопленасці ня-зыкай памяцю, урачысты голас: Идут белье снеги, как по нитке скользя... Жить и жить бы на свете, Да, наверно, нельзя. Чы-то души, бесследно растворяясь, вали, словно белые снеги, идут в небо с земли...

Эті верші Яўгена Ятушэнкі стаў ці не галоўным рytualnym вершам нашага курса. Настой-лівія дзяўчыні ўпрашталі пад-атлівага Мікася Рыгоравіча чытаць яго ледзь не на кожнай лекцыі.

Вось такім было яно — тое далёкое ўжо студэнцкае жыццё з 1966 па 1971 год.

Бяспсрочно непадўторні і карысны, таленівіта шчодрый. Бо акрамя на-званых выкладчыкі на на-шым курсе ўпішена гучалі тады, а некаторыя пра-явіліся пазней, галасы Але-ся Разанава, Жэні Яні-шчыц, Віктара Яраца, Але-ны Рудкай, Яўгена Хвалея, Таціяны Шамайкіні, Генадзія Пашкова. Эта толькі на адным курсе. А поруч быў тады шчодрый старшыня Сяргей За-коннікаў, Міхась Губернатараў, Мар'ян Духса, Эдуард Бузыр-скі, Рыгор Семашкевіч, Генрых Далідовіч, Юрка Голуб, Анатоль Сербантович, Фёдар Чэрні...

Дык хіба ў гэткім самадынтывочным і вірлівым ад талентаў паэтычных катэгій магла не выспеліца хоць якая творча здатнасць асоба? Менавіта гэткай размайтасці асоб — без перабольшэння, гэткай нязыпкальскай дзіўнай наўгародкі літаратуры, закаспра-дажалі няспынныя, нястомныя і за-цяптыя спрэчкі па той ці іншай літаратурнай дэталі; нават па аднаму слову, мастаках дэталі, эпітуту ці рымфе (як гэта дзеўчыні могучы глядзець зялёныя вачымі, як не-занятая таксі, пра што адваўчыўся напісаны Рыгор Барадулін?) і цэла-ночны дыскусіі ўніверсітэта пра ра-тотуна ўзышану тадышнім разнав-ленным грамадскім жыццём ролі літаратуры ў самім гэтym жыцці.

І як цілер адкажаш, хто ж была ў гэткім эмэцыянальна і разумова абуджаным асродку Жэні Яні-шчыц. Як і іншыя таксама. Сапрауды, час, той спрэяльна ішчалы-чыкай даўшыя чытаныя науки, якія пакіні ў душах чытаноў. З Божай ад-закай яна нарадзілася, з даверлі-вай захопленасці ўблізіла ў сібе навакольны свет, з сур'ёзнай раз-важнасцю спасцігала не толькі сэнс філфакічных наўук, але і дэмантстра-вала гэтве спасціжанне ў сваіх ўсё больш дасканальных і па-ранейшаму даверлівых вершах. Са шчырасцю прымала людзей і ўсё больш пра-нікалася іхнім болем і іхнім бачан-нем жыцця, свету, наваколья наогул.

Мо гучыць трошкі завысока, але прачытайце і перачытайце Жэніны вершы, і вы самі аднүеце гэта. З дагэтуль гучыць у вушах ягоні глу-хаваты, але вырасты і, здаецца, да-дунастроўчы ў школыны падручнікі, пакінуты боле не ти родным, але і ўсёй нашай не тай на таленты літаратуры. Не тай, аднак збяднелай на адзін-паўторні і нездваротна стражаны лас чыстай, па-юнацку цнатаўшы.

А голас Жэні гучыць і па-ра-шаму хвале свежасцю і шы-ци ўспрыманні свету, даверлі-цю іншанцай, якай ўласціва.

Ты паклік мяне. Пазаві. Там заблудзімся ў хмелевых тра-пачынаца ўсё з любви... Пачынаца ўсё з любви — Адужанне і боль. Гнявансіц Ты паклік мяне. Пазаві. Сто дарог за маймі плачіма. Пачынаца ўсё з любви. А інакш і жыць немагчыма.

Гэта радкі з першай кнігі па-убычай свету ў 1970 годзе, дзеў, надзея, радасць, люб Праз сто свайгістонных д-уптара пранесла яна гэтыя да-ди яе пачуцці. Не разгубіла, не мяніяла, не дапусціла, каб пры-іх часі адпрэчыў у небыцці. Ей хацелася, каб іх не зняжалыся і адчужнілі юнавіці, каб праз жыццё пульсавалі Ѹны ў душы запламленымі, свежымі і памя-мі. Так жадалася пачуць албо аду-чыць водгук — бо інакш не чыма было жыць...

А ў майбібліятцы як аскет-таго вялікага пазытнага люс-кіям якім уяўляеца мне творчысць ўй аднакурсніцы Жэні Янішчыц сталіся надпісаныі ўсё пазы-зборнікі. Вялікім аруглымі літ-мі яна выразна выводзіла: «Ад-роў, лясо і поля — з захален-Анатоліем. Сонца табе над усімі няшнімі і будучымі дарогамі тв-жыцця! Шырыа — Жэні, Мінск, 1 — 70». Як далёка ўжо тай сямі-сція, як нязыкыла адзілісі мі світлай і чистай юнацкай лету-насці.

І ўжо больш позні, адцяжар-жыщчэвымі вольнікамі і выціба-ніямі надліс на кнізе з выразнай вада «Пара любові і жалю»: «Май колі не старэйшым аднакурсніку Толі і Тайсе Бутыцвіам — з пажа-нім радасці, светлым і magut цярплюцьсці ў гэтym спешным, і вожным русё-ткі — цудоўным! я ці. Хай вашай дружнай сям'і за-ды зорысь удача! Жэні Янішчыц, Мінск, верасень 1985 г.» Заду-ва — і пра гады, пра жыццёві і засцілі-чыкай нароўні, якія пакіні ў душах чытаноў. З Божай ад-закай яна нарадзілася, з даверлі-вай захопленасці ўблізіла ў сібе навакольны свет, з сур'ёзнай раз-важнасцю спасцігала не толькі сэнс філфакічных наўук, але і дэмантстра-вала гэтве спасціжанне ў сваіх ўсё больш дасканальных і па-ранейшаму даверлівых вершах. Са шчырасцю прымала людзей і ўсё больш пра-нікалася іхнім болем і іхнім бачан-нем жыцця, свету, наваколья наогул.

Такая яна, Жэні Янішчыц, у згадках, памяці і сарцы. Проста Жэні... Идут белье снеги, как во все времена, как при Пушкине. Стенка и как после леня... Анатоль БУТЕВ

